

Blöjvägning

En myt blir till

Innehåll

1	Sammanfattning och förord.....	3
1.1	Sammanfattning	3
1.2	Förord	4
2	Myten om blöjvägning och dess uppkomst och spridning.....	5
2.1	Om inkontinensskydd.....	5
2.2	Första spår	5
2.3	Tid	6
2.4	Kanal	8
2.5	Politisk användning	8
2.6	Allmänhetens uppfattning	10

1 Sammanfattning och förord

1.1 Sammanfattning

När Dagens Nyheter i oktober 2011 rapporterade om äldreboendet Koppargården och ägarna Carema spred de bland annat bilden av att blöjor vägdes i syfte att göra kostnadsbesparingar.

Vägning av inkontinensskydd för vuxna är en beprövad metod som rekommenderas vid utskrivning av skydd och förekommer på alla äldreboenden.

Mytbildningen om blöjvägning spreds snabbt och brett och fick runt 200 införanden i svenska medier under det första dygnet.

Blöjvägningsmyten har sedan spridits vidare av politiska och fackliga företrädare samt förekommit i populärkultur.

En undersökning visar att myten fortfarande är vanlig hos svenska folket, 45 procent svarar att de tror vägning av blöjor sker för att kunna dra ner på kostnader.

1.2 Förord

Dagens Nyheter startade den 11 oktober 2011 rapporteringen om äldreboendet Koppargården och deras dåvarande ägare Carema. Det blev en serie artiklar som började som en granskning av missförhållanden i enskild verksamhet, men som efterhand utvecklades till strukturell kritik mot vissa huvudmän inom välfärden. Flera begrepp som Dagens Nyheter använde blev symboliska för de som ville ta tillfället i akt och kritisera utvecklingen av mer valfrihet inom välfärden i Sverige.

Ett av dessa begrepp är ”blöjvägning”. Blöjvägning gick från att vara en beskrivning av en praktik på ett äldreboende till att bli ett koncept i sig självt. Det skedde en omfattande mytbildning kring begreppet blöjvägning som ledde till att ett flertal aktörer - som politiker, opinionsbildare och företrädare från organisationer och intressegrupper - började använda det utan förklaring som något negativt. Det blev en retorisk figur som stod för påstådda destruktiva sidor med välfärdsföretagande. En bild som har mycket lite att göra med verkligheten och den egentliga anledningen till varför man väger blöjor som en del av all välfungerande äldreomsorg.

Denna rapport har som syfte att ge en klarare bild av hur denna mytbildning gick till och hur den kom att användas. Den kommer att kort redogöra för den faktiska situationen och praktiken kring inkontinensskydd, hur mytbildningen kring ”blöjvägning” som begrepp uppkom, hur det utvecklades över tid i olika kanaler, några nedslag i hur det sedan har använts politiskt samt redogöra för en ny undersökning som visar hur blöjvägningsmyten etablerats i den svenska opinionen.

Vårdföretagarna har beställt rapporten, som är skriven finlansjournalisten Hanna Marie Björklund. Vi hoppas att den kan bidra till att blöjmyten punkteras. Den viktiga debatten om äldreomsorgen i Sverige måste fokusera på de verkliga utmaningarna – hur kvaliteten kan säkras, hur valfriheten kan utvecklas, hur vi får resurserna att räcka och hur vi kan locka fler duktiga ungdomar till vård- och omsorgsyrkena.

Visby den 1 juli 2014

Håkan Tenelius, näringspolitisk chef, Vårdföretagarna

2 Myten om blöjvägning och dess uppkomst och spridning

2.1 Om inkontinensskydd

Inkontinensbesvär hos vuxna blir ett vanligare problem för fler i takt med stigande ålder. Många äldre är därför i behov av inkontinensskydd. Dagens inkontinensskydd är avancerade produkter som finns i en mängd olika utföranden. De kan vara både för engångs -eller flergångsbruk och har flera beståndsdelar i olika material med särskilda funktioner.

Vid inkontinensbesvär är en av de viktigaste faktorerna då man provar ut hjälpmedel att få rätt typ med rätt kapacitet. Exempelvis fylls ett skydd med för liten kapacitet i förhållande till läckage upp allt för fort och kan läcka och ge obehag. Därför är det viktigt att prova ut rätt storlek på skydd innan det skrivs ut av vårdpersonal, och för att göra det behövs det en beräkning av hur stort läckage patienten har. Det säkraste sättet att mäta läckage är genom att väga ett testskydd.

Det är alltså här praktiken med blöjvägning kommer in. Det görs alltid för alla i behov av inkontinensskydd och det är den bästa och den förordnade metoden. Skyddet, eller skydden, vägs före och efter läckage. För detta kan man använda brevvåg, hushållsvåg eller särskilda specialvågar.

Blöjvägning är därför inget märkligt eller tecken på oegentligheter eller misskötsel. Tvärtom så betonas det i informationsmaterial från landsting och aktörer i sjukvården att vägning måste göras innan man skriver ut inkontinensskydd, för att säkra att det blir rätt sort och storlek.¹

2.2 Första spår

Rapporteringen kring Koppargården och Carema startade med den första artikeln 11 oktober 2011. Därefter följde under resten av månaden 25 ytterligare artiklar i Dagens Nyheter om Carema.² Den 26 oktober 2011 var rubriken i den dagens rapportering: ”De äldre får sitta i nedkissade blöjor”,

¹ Om hur vägning av inkontinensskydd fungerar kan man läsa och få veta mer av exempelvis Nätverket Nikola, som särskilt arbetar med inkontinensbesvär samt alla landsting och deras informationsmaterial. Östergötland är ett av de landsting som tillgängliggör sitt material i digital pdf-form -

http://vardgivarwebb.lio.se/pages/74321/Inkont_kvinnor.pdf

² Enligt sökning Reteriver mediearkiv

här talade man för första gången om inkontinensvården som ett missförhållande men nämnde inte vägningsen.

Det var den 11 november 2011 som blöjvägningsen togs upp första gången, då i ljuset av att det var en sparåtgärd. ”Kissblöjorna vägs – för att spara pengar” löd rubriken, och inne i artikeln kunde man läsa att:

Anställda på Caremas äldreboenden har fått order om att väga pensionärernas använda blöjor. Syftet är enligt personalen att utnyttja blöjans "fulla kapacitet" - och minska antalet byten. - Om tant Greta inte har kissat tillräckligt mycket får vi inte byta blöja, säger en anställd.

Den dagen lyfte TT citatet om ”blöjans fulla kapacitet” vilket gjorde att historien gick ut till alla medier runt om i landet som prenumererade på TT:s tjänster. Detta blev på allvar startskottet för myten om blöjvägningsen.

Efter rapporteringen fick historien vingar och gick in i opinionsjournalistiken. ”Carema” blir dagen efter - den 12 november - utsett till ”veckans ord” i Dagens Nyheter med beskrivningen: ”*Har hamnat i fokus med allt från blöjor till bonusar*”. Bara ett dygn efter att de själva för första gången skrivit om blöjvägningsmyten menar Dagens Nyheter att det blivit en ”snackis”, något alla pratar om.³ Den 13 november, skriver Peter Wolodarski i sin huvudledare i Dagens Nyheter:

Det senaste påfundet - att väga blöjor och placera in sensorer för att avgöra om ett byte verkligen är nödvändigt - ringar in den okultur som spritt sig ned i bolaget från ägarnivå: totalt fokus på att minimera kostnader utan någon vidare hänsyn till kvalitet.

Därefter förekommer blöjvägningsmyten på flertalet lokala och nationella ledarsidor. Aftonbladet är exempelvis de första som på sin ledarsida den 11 november skriver: ”*Fråga de äldre som inte får nya blöjor, utan gamla som hängts på tork för att användas igen*”. Nu är det inte ens att blöjan inte blir bytt i tid som åsyftas utan rent av att de skulle återanvändas flera gånger om på flera personer.

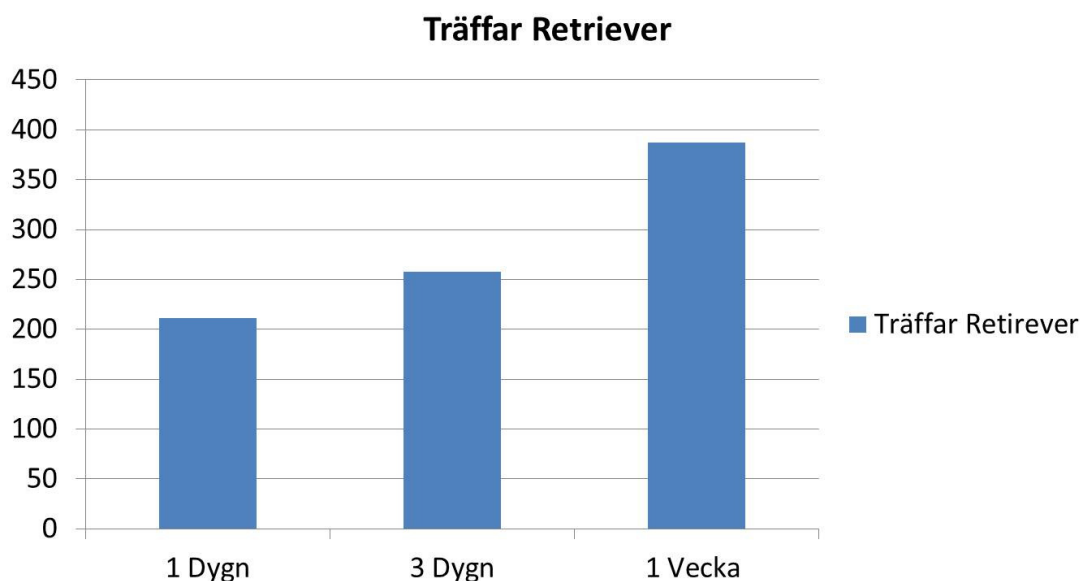
2.3 Tid

Efter den 11 november börjar myten om blöjvägning spridas i medierna. För att få en bild av hur denna spridning gått till har till söktjänsten Retriever använts till denna rapport. Det är en databas som samlar en mycket stor del

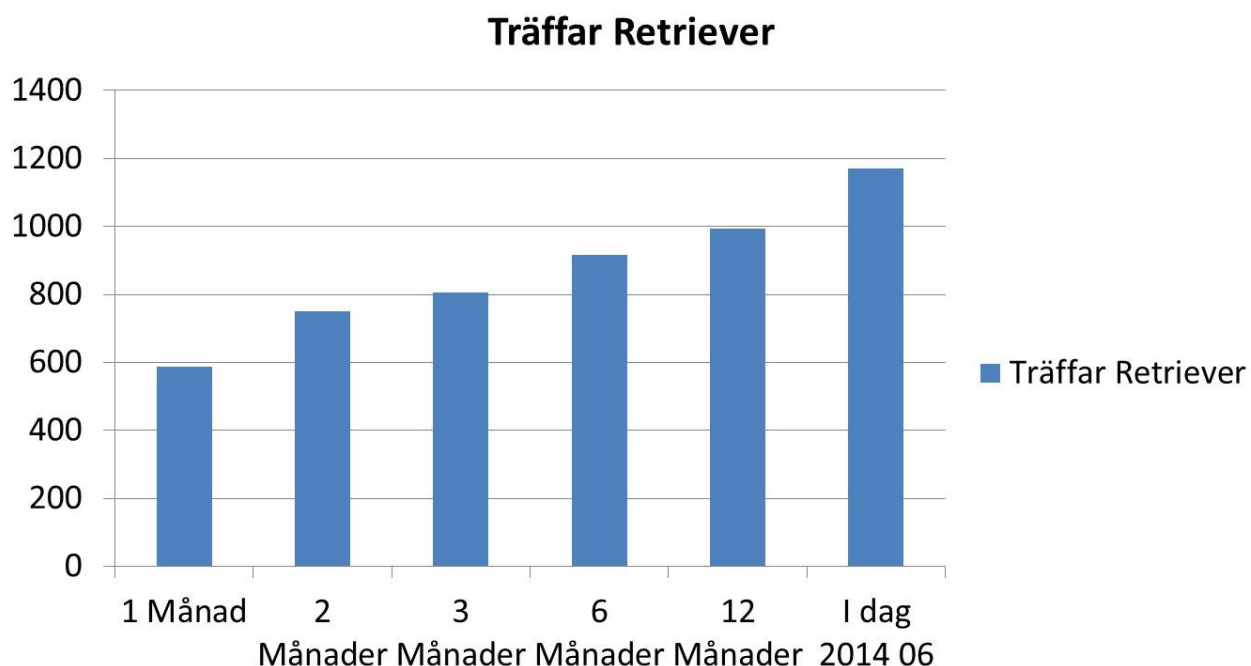
³ Dagens Nyheter, 12/11 2011, ”Maria Crofts: Villkor som provocerar – Politikerkrönika”

av svenska medier i ett sökbart arkiv. I en sökning på utvalda ord som berör blöjvägningsmyten gjord i alla medier registrerade hos Retriever går det att få ett intryck av hur denna spridning sett ut. Sökningen gjordes på olika avgränsande tidsperioder i mediearkivet. Det går inte att se om omnämnanden som visas sprider myten om blöjvägning eller om de försöker dementera den, men statistiken ger i vilket fall en bild av diskussionsfrekvensen.

Den kraftigaste spridningen av myten skedde tidigt. På bara ett dygn hade 211 olika mediepubliceringar gjorts. På tre dygn var de uppe i 258 och efter en vecka är träffarna 387 stycken.

Det samma gällde när en sökning görs på ett års sikt. Den kraftigaste ökningen sker den första tiden.

Efter en månad var träffarna 588 stycken. Efter två månader 750, tre månader 805, sex månader 917 och ett år efter den första publicerade artikeln ger en sökning 993 träffar. Fram tills i dag är siffran på Retriever uppe i 1170 stycken träffar.⁴ När något omskrivs 1000 gånger är det svårt även för den sparsamma mediekonsumenten att missa det, vilket säger något om hur allmänt känt begreppet ”blöjvägning” kom att bli i svenska medier.

En större sökning på ordet ”blöjvägning + Carema” på Google, som då även innefattar texter i sociala medier och dylikt, ger i dag⁵ så många träffar att det är svårt att få en exakt siffra, men enligt söksidan runt 905 000 stycken. Vilket säger något om den otroliga spridningen på begreppet när man räknar in digitala kanaler.

2.4 Kanal

Gällande kanaler så tycks blöjvägningsmyten ha gynnats och spridits framförallt i traditionella medier. Det var under slutet av 2011 som rapporteringen skedde och andelen svenskar som hade exempelvis twitter - som är ett av de största opinionsbildande sociala medierna - var lägre än i dag. Twitter slog igenom i Sverige under 2012 då fler konton än någonsin tidigare registrerades.⁶ Sociala medier hade inte lika många användare vid 2011 och spridningen skedde därför inte i lika hög grad där. Andelen inlägg i ”traditionella” medier var däremot mycket hög, som nämnt ovan strax över 200 inslag och artiklar bara under det första dygnet i särskilt dagstidningar.

2.5 Politisk användning

Myten om blöjvägning för profit fick sin slagkraft genom den bild som myten förmedlade. Giriga kapitalister som var så måna om att få mer pengar att de sparade in på de äldres blöjor. En historia som var tacksam att använda för alla kritiska till företag i välfärden.

Redan samma dygn som blöjvägningstexten publicerades användes myten målände i den ledartext i Aftonbladet som citerades tidigare. Liknande

⁴ Bilden visar resultatet för en sökning på ”Carema + blöjor ” och visar resultatet för alla de artiklar där dessa två ord används tillsammans - gäller även andra böjningar på båda orden. Det är här den valda metoden för att undersöka frekvensen av diskussionen om blöjvägning i samband med ”Caremaskandalen”.

⁵ Den 4 juni 2014

⁶ Detta enligt svenska Twittercensus: <http://twittercensus.se/twittercensus2013/> , 2014-06-05 18:00

retoriska figurer syns i flertalet andra opinionstexter, *”ångestfulla åldringar i återanvända blöjor”* skrev exempelvis Göteborgs-Posten den 20 november 2011.

Fackliga organisationer har använt myten om blöjvägning bland annat genom företrädarna Karl-Petter Thorwaldsson - LO:s ordförande - och Kommunals Anneli Nordström. Thorwaldsson intervjuades i Ekots Lördagsintervjun den 1 september 2012. Där tar han upp *”att man väger blöjor”* som ett exempel på *”avarter”* med vinster i välfärden.⁷ Nordström skrev om *”svarta tidningsrubrikerna om vanvård och blöjvägning”* i en debattartikel i Dagens Nyheter några månader senare den 17 december 2012. Hon erkände dock i en senare intervju i Dagens Samhälle⁸ att hon enbart gjorde det som ett retoriskt grepp och att hon annars vet att blöjvägning är en använd praktik i alla verksamheter. Ett uttalande som stärker bilden av blöjvägningsmyten som kraftfull, när en opinionsbildare inte kunde låta bli att använda den som retoriskt grepp trots att hon själv visste att det var falskt. En risk man ogärna tar om det inte lönar sig.

Politiska företrädare som är kritiska till välfärdsföretagande har använt sig av blöjvägningsmyten som argument för sin linje. Då det fanns många som snabbt dementerade att blöjvägning skulle vara ett tecken på vanvård har inte partiledarna för oppositionen använt myten i någon högre grad. Däremot används *”Carema”* ofta som exempel på att det finns problem med privat välfärd av oppositionen, som av Stefan Löfven i partiledardebatten i Agenda den 5 maj 2013.

Oppositionspolitiker på lokal nivå har däremot använt blöjvägningsmyten flitigt som retorisk figur. Bland annat Vänsterpartiets företrädare Hans Jansson i VLT den 15 augusti 2012, Christer Larsson i Dalarnas Tidningar den 24 februari 2014 och Kajsa Persson i Sörmlands Nyheter 15 juli 2013. Även de två sistnämnda har båda har politiska uppdrag för Vänsterpartiet.

Blöjvägningsmyten har använts som motiv ett flertal gånger inom satirteckningar, karikatyrer och konstutställningar. Det mest kända exemplet är förmodligen konstnären Elisabeth Ohlson Wallins fotomontage av Fredrik Reinfeldt iförd en överfylld blöja. Verket publicerades i slutet på

⁷ Stenshamn, 2013, Lögnen om Koppargården, sid 112 samt Ystads Allehanda, 2012-09-03, *”Källe och kissblöjsretoriken”*

⁸ Numer 6 2013

februari 2012 och uppmärksammades i en artikel av Expressen, där man i texten fortsatte återberätta myten om blöjvägningen utan kritiska röster.⁹

Det finns även exempel på när opinionsbildare utan partipolitisk koppling har spridit blöjvägningsmyten vidare. Jonas Gardell, som är väl ansedd författare, komiker och kulturskribent skrev en hel text kring blöjvägningen, ”Vad väger en kissblöja” i Expressen den 16 november 2011.

2.6 Allmänhetens uppfattning

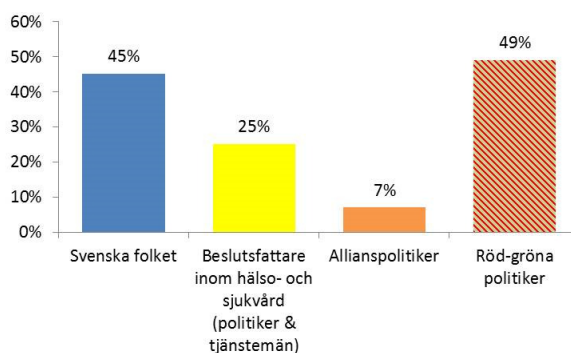
Myten om blöjvägning för kostnadsbesparing spreds effektivt i medier under sitt första år. Dementier har gjorts men frågan är hur väl de lyckades balansera upp mytbildningen. Novus har gjort två undersökningar på uppdrag av Vårdföretagarna om beslutfattares och allmänhetens bild av blöjvägning, nu dryga två år efter Caremarapporteringen.¹⁰

Bland befolkningen i stort visar siffrorna att blöjvägningsmyten ännu i dag är väl etablerad. På frågan ”Vad tror du är den huvudsakliga orsaken till att blöjor vägs i äldreboenden?” Svarade 45 procent att de trodde det berodde på att man ville dra ner på kostnader, 24 procent svarade ”för att kunna anpassa dem till individen”.

Bland beslutsfattare – politiker och tjänstemän inom hälso- och sjukvård – som fick samma fråga svarade 53 procent att vägning sker för att kunna individanpassa skyddet medan 25 procent svarade att det görs för att dra ner på kostnader.

Resultatet i undersökningen visar att blöjvägningsmyten ännu är utbredd hos befolkningen. Det stora medieuppbådet var viktigt för människors uppfattningar, trots motkampanjer i efterhand.

Så här många har gått på myten att inkontinensskydd/blöjor i äldreboenden vägs för att omsorgsgivaren ska kunna dra ner på kostnader.

⁹ Expressen, 22-02-2012, <http://www.expressen.se/nyheter/konstnaren-gor-satir-med-reinfeldt-i-bloja/>

¹⁰ Undersökningen gjordes på ett riksrepresentativt urval under perioden 22/5 – 28/5 2014, 1000 intervjuer med en deltagarfrekvens på 53 procent

